

Хаджинов І. В., д.е.н., професор (Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця), **Усик І. О.** (Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті досліджено концептуальні підходи до визначення категорій структурна зміна, структурна реформа, структурні зрушення, структурна трансформація. Надано визначення структурної трансформації моделі розвитку економіки країни. Обґрунтовано формування концепції трансформації моделі розвитку економіки країни. Встановлено, що концепція структурної трансформації моделі розвитку економіки країни містить: теоретико-методологічний, методичний, інструментально-модельний та організаційний рівні.

Ключові слова: структурна трансформація, зміна, зрушення, реформа, концепція.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних перетворень в економіці України виникли значні структурні деформації, що стали стримуючим фактором розвитку країни, зростання доходів населення, розвитку інноваційних видів діяльності. В основі економіки України наразі переважають ті галузі та види економічної діяльності, що виробляють товари і послуги з низьким вмістом доданої вартості, використанням технологій 3-го і 4-го технологічного укладів, низьким рівнем залучення потенціалу наявного людського капіталу. Як наслідок, одним з найбільш актуальних питань державної економічної політики є забезпечення структурних перетворень щодо розвитку інноваційних та конкурентоспроможних видів діяльності.

Економічна ситуація в Україні протягом останніх років характеризується постійним розвитком кризових явищ в усіх секторах національного господарства, що обумовлено як зовнішніми так і внутрішніми чинниками економічних і політичних трансформацій. З одного боку, розвиток процесів глобалізації впливає на сучасний стан та перспективи розвитку національних соціально-економічних систем, а з іншого боку, внутрішні економічні проблеми (в першу чергу існуючі в країні структурні диспропорції національного господарства та система розподілу національного доходу) генерують розгортання кризо-

вих явищ в усіх ланках економіки України.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Отже, глибина сучасних економічних й політичних проблем держави, вимагає пошуку нової концепції структурної трансформації розвитку економіки країни в умовах глобалізації, результатом якої має стати збалансування структурних диспропорцій економічної системи з формуванням такого стану економіки, який вимагає від органів влади вибудувати таку модель економічного розвитку, яка б стимулювала такі структурні перетворення.

Метою статті є обґрунтування формування концепції структурної трансформації моделі розвитку економіки країни.

Основні результати дослідження. Структурні деформації економіки – це сформовані протягом тривалого часу перекоси у секторально-галузевій, технологічній, інституційній структурі економіки, що призводять до її низької ефективності, виробництва основної частини валової доданої вартості підприємствами з низьким рівнем переробки продукції та використанням технологій нижчих технологічних укладів [1].

Структурні зміни в економіці відбуваються безперервно як реакція на різноманітні фактори (кон'юнктурні, інноваційні, інституційні і ін.), вони мають закономірний характер і згідно еволюційного підходу, є об'єктивним процесом її розвитку.

В основі процесу розвитку лежить невідповідність змін в структурі потреб й інтересів суб'єктів економіки змінам в розміщенні, технології використання і розподілі економічних ресурсів, що породжує нерівномірну динаміку співвідношення кількісних показників різних елементів структури. На певному етапі розвитку структура економіки, яка за своєю природою є доволі інертна, може входити у суперечність глобальним умовам функціонування та цілям державної соціально-економічної політики. В такому випадку неминучими є структурні зміни і найглибша їх форма – структурні трансформації.

На нашу думку, трансформація – це складний процес перетворення економічної системи, який передбачає кількісні та якісні зміни складових системи та сфер суспільного життя. У зв'язку з тим, що трансформація є складним, різнорівневим та багатоаспектним процесом, який передбачає перехід від однієї економічної системи до іншої і має свої особливості у різних країнах, необхідно розглянути шляхи цього переходу.

На нашу думку, лише найбільш глибокі структурні зміни можна означити терміном «трансформація». Прушківська Е.В. наводить таке визначення структурних трансформацій – «це сукупність розгорнутих у часі перетворень, зорієнтованих на кількісні, особливо на якісні

критерії ефективності економічного розвитку» [2, С. 92]. Трансформація означає незворотні зміни базових пропорцій, зумовлені глибокими причинами, які мають об'єктивний характер, що може проявлятися у зміні ролі як секторів економіки (цивілізаційні), так і змінною економічної системи (ринкові) загалом. У будь-якому випадку трансформація закріплює результат структурної перебудови і внаслідок структурної трансформації формується структура нової якості. Трансформація передбачає перетворення якісного порядку – зміни, пов'язані з системними викликами.

Структурна трансформація передбачає перетворення структури економіки – зміни, пов'язані з глобалізаційними (системними) викликами. Структурна трансформація – це процес перебудови економіки, що характеризується інтервальним індикатором – структурним циклом (рис. 1).

Виникнення причин і дія чинників, які виявляють неадекватність структури економіки в цілому або в окремому її сегменті сучасним умовам.

Рушійною силою (імпульсом) структурних змін є структурна криза, яка може бути різною за глибиною і масштабом, явною або латентною. Зміни і зрушення в структурі є закономірною реакцією на прояви кризи.

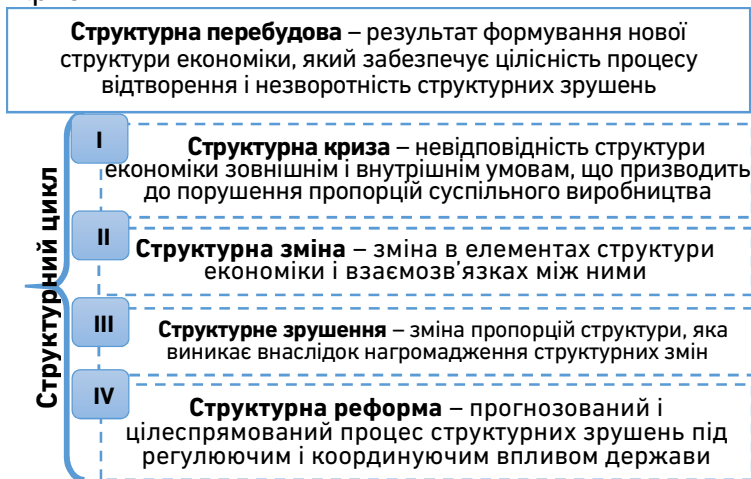

Рис. 1. Етапи структурної перебудови соціально-економічної системи

Джерело: розроблено автором

Погоджуємося з Онищенком В.П. і Пашковим С.О., що «будь-які структурні зрушення є частиною зрушень у більш великих економічних системах, в яких складаються глобальні структурні трансформації, особливо це стосується країн-аутсайдерів, які вибирають страте-

гію слідування за лідерами і за прикладом яких формують свої цілі та економічні структури» [3, С. 37].

Структурні трансформації в економіці супроводжуються змінами соціально-економічних відносин, форм власності, господарського механізму, а це, в свою чергу, веде до трансформації економічної системи до якісно нового рівня розвитку. Структурні трансформації в економіці виявляються у формі змін кількісних характеристик господарської системи, часток, пропорцій, елементів структури. Вони є основою формування нового рівня продуктивних сил і виробничих відносин [4].

Дестабілізуючі фактори зовнішнього середовища впливають на соціально-економічну систему, не викликаючи значних змін умов господарювання до тих пір, поки соціально-економічна система не досягне критичної точки (точка біфуркації – точка структурної трансформації), після чого виникає кілька напрямків (можливостей) подальшої еволюції (структурної трансформації).

Модель синергетичного підходу до опису структурної трансформації моделі розвитку економіки країни зображена на рис. 2.

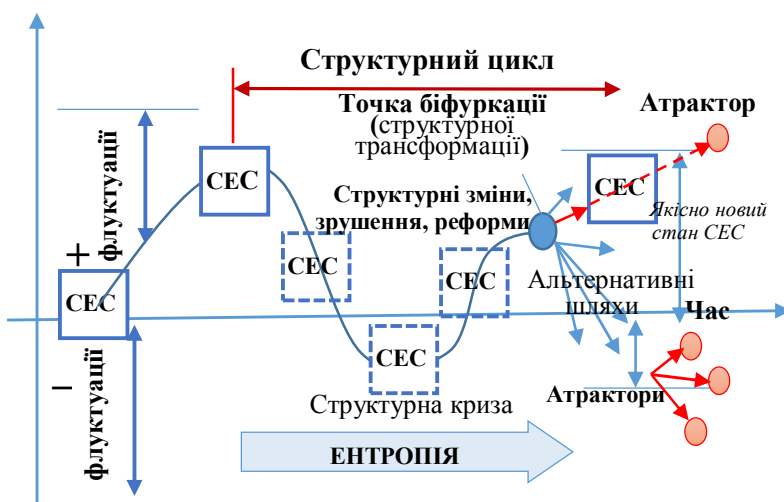

Рис. 2. Логіка структурної трансформації моделі розвитку економіки країни з позицій теорії синергетики

Джерело: адаптовано автором

Отже, соціально-економічні системи та їхні компоненти зазнають впливу флуктуацій (структурних змін, структурних зрушень). У відкритих системах під впливом зовнішнього середовища внутрішні флуктуації нарощуються до такої межі, коли система не в змозі загасити їх (структурна реформа). Залежно від сили флуктуації можуть

мати для системи різні наслідки. Якщо флуктуації незначні (особливо це стосується флуктуацій керівної підсистеми), система відреагує на них виникненням сильних тенденцій повернення до попереднього (вихідного) стану, структури чи поведінки, що розкриває причину невдачі багатьох структурних реформ. Якщо флуктуації надзвичайно сильні, система може зруйнуватися. Зрештою, можливий третій варіант, що полягає у виникненні нової дисипативної структури (нового типу динамічного стану системи, за допомогою якого вона пристосовується до змін зовнішнього середовища), зміни стану та/або складу системи (структурна трансформація).

Будь-яка із зазначених можливостей може реалізовуватися в так званій точці біфуркації, в якій система зазнає нестійкості. Точка біфуркації – це переламний, критичний момент у розвитку соціально-економічної системи, коли система здійснює вибір шляху розвитку, траєкторії свого руху. Інакше кажучи, це точка розгалуження варіантів розвитку, точка, в якій відбувається катастрофа – якісні, стрибкоподібні, раптові («гладкі») зміни, стрибки у розвитку. Таким чином, у процесі руху від однієї точки біфуркації до іншої відбувається розвиток соціально-економічної системи.

Множинності, що характеризують значення параметрів соціально-економічної системи на альтернативних траєкторіях структурної трансформації моделі розвитку соціально-економічної системи, називають атракторами. У точці біфуркації відбувається катастрофа – перехід соціально-економічної системи від сфери тяжіння одного атрактора до іншого. Систему притягує один із атракторів, і вона в точці біфуркації може стати хаотичною й зруйнуватися, перейти до стану рівноваги чи обрати шлях формування нового впорядкування.

Отже, процес структурної трансформації моделі розвитку економіки країни – це сукупність трьох підпроцесів: хаосу, впорядкування і стабілізації. Усі складові цього процесу відіграють особливу роль, а відтак, важливі для забезпечення розвитку соціально-економічної системи в умовах глобалізаційних викликів.

Концепція структурної трансформації моделі розвитку економіки країни містить чотири рівні: теоретико-методологічний, методичний, інструментально-модельний, організаційний (рис. 3).

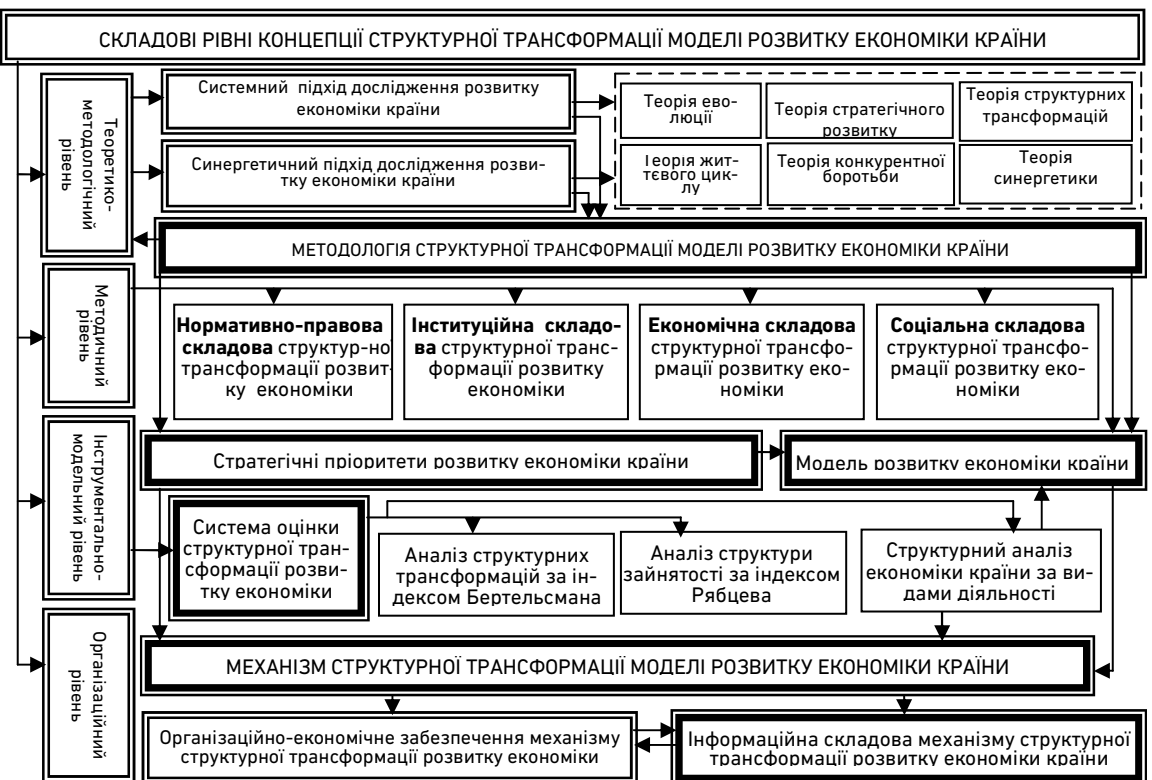

Рис. 3. Концепція структурної трансформації моделі розвитку економіки країни

Теоретико-методологічний рівень концепції структурної трансформації моделі розвитку економіки спирається на системний та синергетичний наукові підходи, використання яких дозволяє сформулювати зміст наукової категорії «розвиток соціально-економічної системи», «розвиток економіки». Також на основі аналізу теорій стратегічного розвитку, еволюції, життєвого циклу, конкурентної боротьби та структурних трансформацій визначаються «основні принципи

процесу структурної трансформації моделі розвитку економіки країни», що, у свою чергу, дозволяє обґрунтувати методологію структурної трансформації моделі розвитку економіки країни.

Таким чином, під «структурною трансформацією моделі розвитку економіки країни» слід розуміти комплекс розгорнутих у часі перетворень, зорієнтованих на закономірну і якісну зміну параметрів економіки країни у результаті ускладнення її структури системи з метою підвищення ефективності економічного розвитку.

Інструментально-модельний рівень концепції структурної трансформації моделі розвитку економіки країни формують система оцінки рівня структурної трансформації моделі розвитку економіки країни та аналіз структурних трансформацій.

Організаційний рівень складають механізм структурної трансформації моделі розвитку країни, організаційно-економічне забезпечення механізму структурної трансформації моделі розвитку економіки країни та інформаційна складова спрямована на забезпечення структурної трансформації моделі розвитку економіки країни.

Реалізація механізму структурної трансформації моделі розвитку національної економіки повинна бути спрямована на досягнення високого рівня розвитку країни на основі інтернаціоналізації міжнародних економічних відносин, зокрема техніко-економічних, організаційно-економічних і виробничих процесів.

Висновок. Таким чином, концепція структурної трансформації моделі розвитку економіки України спрямована на реалізацію державної соціально-економічної політики, що має забезпечити повне використання потенціалу національного господарства та позитивні зрушення в його структурі задля досягнення прискореного економічного зростання та формування соціальної сфери, послідовного наближення рівня та якості життя населення України до європейських стандартів.

1. Мартянов М. Структурно-інноваційна модель економічного розвитку регіонів України. *Вісник КНТЕУ*. 2015. № 1. С. 34–44.
2. Прушківська Е. В. Еволюція концепцій структурування національної економіки. *Проблеми економіки*. 2010. № 2. С. 87–94.
3. Онищенко В. П., Пашков С. О. Оцінка потенціалу країн до галузевих структурних зрушень в контексті світових тенденцій. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2010. № 10. С. 36–39.
4. Желюк Т. Структурні трансформації як джерело формування нової якості економічного зростання. *Світ фінансів* : наук. журнал. ТНЕУ, 2010. Вип. 2. С. 7–17.

REFERENCES:

1. Martianov M. Strukturno-innovatsiina model ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy. *Visnyk KNTEU*. 2015. № 1. S. 34–44.
2. Prushkivska E. V. Evoliutsiia kontseptsii strukturuvannia natsionalnoi ekonomiky. *Problemy ekonomiky*. 2010. № 2. S. 87–94.
3. Onyshchenko V. P., Pashkov S. O. Otsinka potentsialu krain do haluzevykh strukturnykh zrushen v konteksti svitovykh tendentsii. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. 2010. № 10. S. 36–39.
4. Zheliuk T. Strukturni transformatsii yak dzhherelo formuvannia novoi yakosti ekonomichnoho zrostannia. *Svit finansiv : nauk. zhurnal. TNEU*, 2010. Vyp. 2. S. 7–17.

Рецензент: д.е.н., професор Безтелесна Л. І. (НУВГП)

Khadzhynov I. V., Doctor of Economics, Professor (Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia), **Usyk I. O.** (Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia)

CONCEPTUAL BASES OF STRUCTURAL TRANSFORMATION MODELS OF DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF THE COUNTRY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION CHALLENGES

The article deals with the conceptual approaches to the definition of categories of structural change, structural reform, structural changes, structural transformation. The definition of structural transformation of the model of economic development of the country is given. The formation of the concept of transformation of the model of economic development of the country is substantiated. It is established that the concept of structural transformation of the model of development of the country's economy includes: theoretical-methodological, methodological, instrumental-model and organizational levels.

Keywords: structural transformation, change, shift, reform, concept.

Хаджинов И. В., д.е.н., професор (Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, г. Винница), **Усик И. А.** (Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, г. Винница)

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ В УСЛОВИЯХ

ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ВЫЗОВОВ

В статье исследовано концептуальные подходы к определению категорий структурное изменение, структурная реформа, структурные сдвиги, структурная трансформация. Дано определение структурной трансформации модели развития экономики страны. Обоснованно формирование концепции трансформации модели развития экономики страны. Определено, что концепция структурной трансформации модели развития экономики страны содержит: теоретико-методологический, методический, инструментально-модельный и организационный уровни.

***Ключевые слова:* структурная трансформация, изменение, сдвиги, реформа, концепція.**
